Lausunto Eduskunnan valtionvarainvaliokunnan Sivistys- ja tiedejaostolle
HE 106/2017 vp Hallistuksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi 2018

PäihteetönPää-hanke: Nuorten tukeminen terveeseen elämään

PäihteetönPää-hanke, Raittiuden Ystävät ry
Olarinluoma 13, 02200 Espoo | p. 045 7872 6221 | pekka.korhonen@paihteetonpaa.fi
www.paihteetonpaa.fi | www.raitis.fi
Raittiuden Ystävät ry

Tiivistelmä

Hanke:

PäihteetönPää on kolmivuotinen hanke, joka on syksyyn 2017 mennessä toiminut noin puolitoista vuotta.

Hankkeen tavoitteena on luoda:

- peruskoulujen päihdevalistukseen kahdeksanosainen *Ajattele itse!* **-materiaalipaketti**, jonka avulla opettaja voi helposti toteuttaa nuorten ajatteluun konkreettisesti vaikuttavan päihdevalistustunnin. Materiaali perustuu tutkimukseen siitä, millainen viestintä on vaikuttavaa.
- päihdeongelmien ennaltaehkäisyyn ***No Smoking Cafe* -toimintamalli ja teemailtapaketti**, joilla tuotetaan eri nuorisotoimijoiden käyttöön mielekästä tekemistä 12–18-vuotiaille nuorille. Malli on kustannustehokas ja helposti eri toimijoiden kopioitavissa maanlaajuisesti.
- **Maanlaajuinen vapaaehtoisten verkosto** *Ajattele itse!* -materiaalin levittämiseksi.

Tarve:

- Suomalaisten koulujen päihdevalistus saavuttaa tutkimusten mukaan vain vähän tuloksia. Erityisen huolestuttavaa on, että voimakkaasti yleistymässä olevien kannabiksen ja ekstaasin osalta ajanmukaista valistusmateriaalia ei ole saatavilla kouluihin.
- Suomalaisten eriarvoistuminen näkyy huonompiosaisten asuinalueiden nousevissa päihdehaitoissa. Nuorten päihteetön vapaa-ajantoiminta on konkreettinen ja tehokas tapa vähentää haittoja.
- Yhden syrjäytyneen nuoren hinta yhteiskunnalle on **1,2 miljoonaa euroa**. (Opetus- ja kulttuuriministeriön arvio vuodelta 2012)

Tulokset:

Hankkeen tulokset ensimmäisten kahden vuoden aikana:

- *Ajattele itse!* -koulumateriaalin malli ja merkittävä osa materiaalista valmiina.
- *No Smoking Cafe* -toimintamalli ja sitä käyttämään ja testaamaan yksi toimipiste Vantaan Koivukylässä.
- *PäihteetönPää* on tehty tunnetuksi katukohtaamisten kautta kattavasti maanlaajuisesti.

Jatkossa:

Hankkeen kolmannen toimintavuoden myötä saavutetaan:

- *Ajattele itse!* -koulumateriaalin viimeistely, levitys kouluihin maanlaajuisesti ja sen jatkotuotannon valmistelu taloudellisesti itsenäiseksi toimintamuodokseen.
- No Smoking Cafe -mallin levittäminen ja saattaminen taloudellisesti itsenäiseksi toimintamuodoksi.
- *PäihteetönPää*-toiminta saadaan vakiinnutetuksi kiinteäksi osaksi Raittiuden Ystävät ry:n vuotuista toimintaa.

PäihteetönPää-hanke, Raittiuden Ystävät ry
Olarinluoma 13, 02200 Espoo | p. 045 7872 6221 | pekka.korhonen@paihteetonpaa.fi
www.paihteetonpaa.fi | www.raitis.fi
Raittiuden Ystävät ry

Talous:

Haemme varoja ensisijaisesti 220 000 €, jolla toteutamme hankkeen viimeisen toimintavuoden tässä hakemuksessa kuvatun laajimman suunnitelman mukaan. Summa takaa kahden kokoaikaisen työntekijän palkkaamisen niin, että projektisihteerinä työskennellyt osa-aikainen työntekijä siirtyy kokoaikaiseksi työntekijäksi. Leikkaamalla *Ajattele itse!* -materiaalin sisällöntuotannosta hanke on mahdollista toteuttaa myös 200 000 € määrärahalla.

Taustaorganisaatio:

PäihteetönPää-hankkeen taustaorganisaatio on Raittiuden Ystävät ry. Vuonna 1853 perustettu järjestö on toiminut päihdehaittojen vähentämiseksi muokaten toimintatapojaan kunkin aikakauden mukaisesti. Suomen vanhin raittiuskeskusjärjestö hyödyntää kulloinkin käytettävissä olevia mahdollisuuksia vaikuttamiseen, valistamiseen ja vaihtoehtojen tarjoamiseen kaiken ikäisten kansalaisten parissa eri puolilla maata.

Raittiuden Ystävät tavoittelevat raittiustoiminnan ja ehkäisevän päihdetyön tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta laajojen yhteistyökanavien ja kumppanuusverkostojen kautta. Tunnetuimpia työmuotojamme *PäihteetönPää*-hankkeen lisäksi ovat *Anna lapselle raitis joulu* ja *Selvin päin kesään* -kampanjat, *Kännikapina*-toiminta sekä *Vuoden raittiusteko* -tunnustus.

Johdanto

PäihteetönPää-hanke on aloitettu 1.6.2016. Hanke on ollut merkittävä avaus Raittiuden Ystävät ry:n toiminnassa. Tuntien Suomen alkoholi-, tupakka- ja päihdetilanteen, on kaikki tulevan sukupolven päihteidentottumuksiin vaikuttaminen kokonaisuudessaan kansantaloudellisesti huomattavan kustannustehokasta ja säästää merkittäviä määriä inhimillistä kärsimystä. Pelkästään yhden nuoren päihdeongelmien ennaltaehkäisy voi luoda yhteiskunnalle satojen tuhansien eurojen säästöt päihdehaitoissa.

Haemme teiltä tukea *PäihteetönPää*-hankkeen viimeisen hankevaiheen rahoitukseen, jonka jälkeen ko. toiminta saatetaan kiinteäksi osaksi Raittiuden Ystävät ry:n perustoimintaa.

PäihteetönPää-hanke vaikuttaa nuorten päihdeasenteisiin sekä laadullisesti että määrällisesti. Laadullista kohtaamista edustaa Vantaan Koivukylässä sijaitseva *No Smoking Cafe* sekä kouluissa ja kirjastoissa tehtävä yhteistyö. Määrällinen kohtaaminen tapahtuu erityisesti katukohtaamisissa, joita on järjestetty koko Suomen alueella, painottaen pääkaupunkiseutua.

Kesällä 2017 aloitettiin koulujen *Ajattele itse!* -päihdekasvatusmateriaalin valmistelu ja sen ensimmäiset osat valmistuvat koulujen käyttöön lukuvuonna 2017–2018.

Kohderyhmänä kaikilla näillä osa-alueilla ovat 12–18-vuotiaat nuoret. Erityistä huomiota kiinnitetään ikävaiheisiin ja taitekohtiin, jolloin siirrytään ala-asteelta yläasteelle ja yläasteelta jatko-opintoihin.

Ajattele itse! -koulumateriaali

Hankkeen materiaalituotanto on alkanut heti hankkeen alusta 1.6.2016 lähtien. Materiaalituotanto sisältää Internet-sivustojen sisällön ja rakenteen sekä hankkeen tiedotusstrategian luomisen. Hankkeen pääviesti nuorille on *Ajattele itse!*. Nuoret pyritään saattamaan eri keinoin itsenäiseen pohdiskeluun ja kannanottoon koskien eri päihteitä ja tupakkatuotteita. Sisällöllinen ja tekninen toteutus on nykyisessä tiedotuskulttuurissa pikemminkin prosessi kuin yksi valmis tuote.

Hankkeen sisällöllisessä ja tiedotuksellisessa suunnittelussa on hyödynnetty laajasti eri tutkimuksia ja kirjallisuutta, jonka perusteella nuorten omaehtoinen ajattelu ja oman mielipiteen kunnioittaminen nousivat keskeiseen asemaan. Hankkeen kannalta tämä tarkoittaa nuorten osallistuttamista muun muassa kilpailujen kautta ja heidän johdattamistaan tutkitun tiedon pariin. Olennaista on, että nuoret saavat tutkittua tietoa, jonka perusteella hän muodostaa aktiivisen ajattelun kautta oman näkemyksensä. Perinteisesti päihdevalistus on tyytynyt antamaan valmiita vastauksia ilman nuorten merkittävää omaa ajattelua, mikä on tutkimuksissa osoitettu tehottomaksi tavaksi vaikuttaa nuorten asenteisiin. Tänä päivänä valmiiden vastausten antaminen ei pysty kilpailemaan nykyisessä Internet-maailmassa muiden mielipidevaikuttajien kanssa. Kampanja ohjaa nuoria aktiiviseen mielipiteenmuodostamiseen faktapohjaisesti sen sijaan, että nuoret olisivat ainoastaan tiedon passiivinen vastaanottajia. Tämä lähestymistapa on saanut hyvä vastaanoton niin nuorten kuin ammattilaisten parissa.

No Smoking Cafe

Vantaan Koivukylässä toimiva *No Smoking Cafe* aloitti toimintansa 17.6.2016, ollen säännöllisesti auki kolme kertaa viikossa. Kohtaamisia oli toiminnan ensimmäisenä rahoituskautena noin 1300 ja toisen rahoituskauden (1.6.2017 alkaen) aikana osallistumismäärät ovat kasvaneet. Pyrkimyksenä on tavoittaa paikallisia nuoria rakentavamman tekemisen pariin ja olla heille tukena sekä apuna eri päihde- ja tupakkatuotekysymyksissä.

Vantaan Koivukylä on noussut valtakunnalliseen tietoisuuteen siellä ilmenneen poikkeuksellisen huumeilmiön takia: jopa 12-vuotiaiden lasten tiedetään käyttäneen amfetamiinia ja erityisesti kannabis on arkipäiväistynyt voimakkaasti. Kovien huumeiden ja kannabiksen käyttö on yleisesti ottaen lisääntynyt nuorten parissa Koivukylän alueella, mutta lapset kovienhuumeiden käyttäjinä on Suomessa täysin uusi ilmiö. Niin ikään Koivukylän sosioekonominen tilanne ja yleinen päihteidenkäyttö on maan keskivertolähiöihin nähden haastava. Näistä syistä laadulliseen nuorten kohtaamiseen on valikoitunut ensin Itä-Vantaan alue ja sittemmin Vantaan Koivukylä, jossa toimii hankkeen kohtaavan työn piste. Nuorille annetaan henkilökohtaista aikaa ja harrastemahdollisuuksia, kuten biljardia, pöytätennistä ja yhteisiä elokuvailtoja yhdistettynä rakentaviin keskusteluihin elokuvan johdattamana. Tavoitteena on auttaa kohtaamispisteessä käyviä nuoria itsenäiseen ajatteluun suhteessa päihteisiin ja elinympäristöön, jonka roolimallit eivät ole joka tilanteessa rakentavia. Työ on saatu tällä sektorilla hyvin toimivaksi yksittäisten kohtaamisten avulla. Luottamuksen rakentaminen paikallisiin nuoriin on onnistuneen laadullisen kohtaamisen ehdoton edellytys.

Määrällinen kohtaaminen

Hankkeen määrällinen kohtaaminen on aloitettu 22.6.2016. Määrällisen kohtaamisen tavoitteena on kohdata mahdollisimman laajalla alueella ikäryhmään kuuluvia nuoria siellä missä he ovat, tehden hanketta tunnetuksi ja johdattaen nuoret Internetiin tuotetun materiaalin pariin. Tämä työalue on toteutunut poikkeuksellisen tehokkaasti olemassa oleviin resursseihin nähden. Maantieteellisesti kohtaavaa työtä on tehty Helsingistä Utsjoelle asti ja yksittäisiä kohtaamisia on kertynyt yli 20 000. Kohtaamisesta on vastannut yksi osa-aikainen hanketyöntekijä noin 20 vapaaehtoisten kanssa. Osalla vapaaehtoisista työnpanos on ollut huomattava. Poikkeuksellista on ollut myös, että suurin osa hankkeen vapaaehtoisia on nuoria-aikuisia, mikä helpottaa nuorten luontevaa kohtaamista. Helsingin Taiteiden yössä 25.8.2016 hankkeelle saatiin käyttöön myös kampanjabussi kampanjateippauksilla. Tätä kautta on saatu järjestetyksi hyvin huomiota saavia ulkoilmatapahtumia. Tulevaisuuden kannalta hankkeen osittaisessa käytössä oleva kampanjabussi mahdollistaa toiminnan myös sellaisille haja-asutusalueille, jonne ei muutoin päästäisi.

Yhden vuoden jatkorahoitustarve

Hanke on saanut Eduskunnan osittamasta budjetin jakovarasta vuosina 2016 150 000 € ja 2017 180 000 €. Hankkeen jatkorahoittaminen mahdollistaisi aloitetun työn loppuunsaattamisen ja ko. toiminnan vakiinnuttamisen kiinteäksi osaksi Raittiuden Ystävät ry:n vuotuista toimintaa. Niin ikään jo tuotetun ja tuotannossa olevan materiaalin levittäminen maanlaajuisesti on riippuvainen jatkorahoituksesta. Tuotettavan materiaalikokonaisuuden loppuun saattaminen ja maanlaajuinen levittäminen olisi nykyisessä päihdetilanteessa huomattavan tärkeää. Eritoten kannabiksen osalta on ilmeistä, ettei kunnollista valistusmateriaalia ei ole tarjolla, ja ettei opettajilla ei ole useimmiten kompetenssia käsitellä aihetta ilman heidän tarpeisiinsa tuotettua materiaalia. Olemme törmänneet tähän toistuvasti kouluyhteistyössä. Kannabis on päihteistä voimakkaassa nousussa jopa peruskoululaisten parissa. Paitsi kannabis- myös ekstaasikokeilut ovat yleistymässä, ja siksi on perusteltua tehdä valistuksellisia ponnisteluja.

Valitettava piirre tutkimusten perusteella on, että huomattava osa nuorista muodostaa nykyjään mielipiteensä pitkälti päihteistä positiivisesti ajattelevien henkilöiden Internet-kirjoitusten perusteella ja ystäväpiirinsä mielipiteiden perusteella, jolloin muodostunut näkemys on usein yksipuolinen. Tämä pätee erityisesti kannabikseen, mutta myös ekstaasiin. Niin ikään nuorten yleiset käsitykset nuuskan ja sähkötupakoinnin haitattomuudesta kertovat merkittävästä tiedotuksellisesta aukosta, unohtamatta perinteistä tupakointia koskevaa valistusta. Voidaksemme vastata tehokkaasti näihin haasteisiin ja saavuttaaksemme unelman *Savuton Suomi 2030*, hanke tarvitse hyvin perustellusti jatkorahoitusta. Niin ikään mahdollinen laajempi hankkeelle saatava taloudellinen panostus, mahdollistaisi paremmin tulevaisuudessa audiovisuaalisen tuotannon ja valistuksellisten roolimallien hyödyntämisen.

Nyt, hankkeen toisena rahoituskautena audiovisuaalinen tuotanto on aloitettu, mutta sen jatkaminen ja laajentaminen olisi viestinnällisesti erittäin tarpeellista ja perusteltua. Tutkimuksissa on osoitettu, että audiovisuaalinen viestintä on tehokkaimpia tapoja vaikuttaa nuorten mielipiteen muodostamiseen.

PäihteetönPää-hanke, Raittiuden Ystävät ry
Olarinluoma 13, 02200 Espoo | p. 045 7872 6221 | pekka.korhonen@paihteetonpaa.fi
www.paihteetonpaa.fi | www.raitis.fi
Raittiuden Ystävät ry

PäihteetönPää-toiminnan painopisteet ja tulevat tavoitteet

1. Sisällöntuotanto

Käynnissä oleva toiminta 2017/2018

PäihteetönPää-toiminta tuottaa kouluihin *Ajattele itse!* -nimistä päihdevalistusmateriaalia. Materiaalin verkkosovellus, oppilasvihot ja opettajaoppaat

- ***Mikä päihteissä kiehtoo?***, valmistuu marras/joulukuussa 2017 Työversio nyt toisella asiantuntia kierroksella – Liitteet 1 ja 2
- ***Kannabis osa 1***, valmistuu tammi/helmikuussa 2018
  Menee asiantuntijakierrokselle joulukuussa 2017 – Liite 3
- ***Kannabis osa 2***, valmistuu tammi/helmikuussa 2018
  Menee asiantuntijakierrokselle joulukuussa 2017 – Liite 3
- ***Nikotiinituotteet – tupakka, nuuska ja sähkötupakka***, valmistuu toukokuussa 2018
  Menee asiantuntijakierrokselle maaliskuussa 2018

Kehittämistarve ja toiminnan jatkuminen

Haettava rahoitus 2018/2019

***Ajattele itse!* -koulumateriaalien verkkomateriaali, oppilasvihot ja opettajaoppaat**

- Olemassa olevan toiminnan jatkaminen
- ***Materiaali vanhempainiltoihin***, valmistuu elokuussa 2018
- ***Kannabis vs. alkoholi***, valmistuu loka/marraskuussa 2018
- ***Ekstaasi***, valmistuu helmikuussa 2019
- ***Ryhmäpaine***, valmistuu huhtikuussa 2019
- ***Ajattele itse!*** -verkkoympäristön edelleen työstäminen

Sisällöntuotannon toiminnalliset tavoitteet rahoituskaudelle 2018/2019

- ***Ajattele itse!*** kahdeksanosaisen koulumateriaalin loppuunsaattaminen sis. videot ja verkkosovellukset
- ***Ajattele itse!*** -koulumateriaalin saattaminen laajassa mittakaavassa koulujen ja oppilaitosten käyttöön
- Tiivis yhteistyö Klaari Helsingin ja Helsingin kaupungin opetustoimen kanssa sekä muiden suurten kaupunkien opetustoimijoiden kanssa. Yhteistyön rakentamien on Helsingin kaupungin kanssa aloitettu rahoituskaudella 2017/2018.
- ***Ajattele itse!*** -videotuotannon laajentaminen ja yleisen näkyvyyden lisääminen – olemassa olevien henkilöhaastattelujen lisäksi nuoret haastattelevat asiantuntijoita
- Ko. toiminnan saattaminen taloudellisesti itsenäiseksi
- Ko. toiminnan saattaminen vakituiseksi osaksi Raittiuden Ystävät ry:n vuotuista toimintaa

PäihteetönPää-hanke, Raittiuden Ystävät ry
Olarinluoma 13, 02200 Espoo | p. 045 7872 6221 | pekka.korhonen@paihteetonpaa.fi
www.paihteetonpaa.fi | www.raitis.fi
Raittiuden Ystävät ry

2. Laadullinen kohtaaminen

Käynnissä oleva toiminta 2017/2018

***No Smoking Cafe* -toiminta Itä-Vantaan alueella**

- **Kolme kertaa viikossa *No Smoking Cafe*** -teemailtojen toteuttaminen Itä-Vantaan alueella: Maanantaisin on vapaamuotoinen ilta sis. Ajattele itse! -materiaalien käyttöä; perjantaisin peli-ilta; lauantaisin elokuvailta sis. keskustelutilaisuuden nuorten kanssa

Kehittämistarve ja toiminnan jatkuminen

Haettava rahoitus 2018/2019

***No Smoking Cafe* -teemailtojen tuotteistaminen muiden nuorisotoimijoiden käyttöön**

- Olemassa olevan toiminnan jatkaminen
- *No Smokin cafe* -oppaan luominen
- Siirrettävän teemapisteen edelleen kehittäminen
- Yhteistyöverkoston luominen eri nuorisotoimijoiden kanssa
- Vapaaehtoisten verkon kasvattaminen niin määrällisesti kuin maantieteellisesti

***No Smoking Cafe* toiminnalliset tavoitteet rahoituskaudelle 2018/2019**

- *No Smoking Cafe* -iltojen organisointi teematapahtumina eri yhteistyökumppaneiden kautta maanlaajuisesti – toteutus kevätkaudella 2019
- Ko. toiminnan saattaminen taloudellisesti itsenäiseksi
- Ko. toiminnan saattaminen vakituiseksi osaksi Raittiuden Ystävät ry:n vuotuista toimintaa

3. Määrällinen kohtaaminen

Käynnissä oleva toiminta 2017/2018

Määrällistä kohtaamista jatketaan pääpainoalueena pääkaupunkiseutu ja pistemäinen työskentely maan laajuisesti sekä eri massatapahtumiin osallistuminen.

Kehittämistarve ja toiminnan jatkuminen

Haettava rahoitus 2018/2019

Määrällisen kohtaamisen vapaaehtoisverkoston kehittäminen

- Vapaaehtoisten verkon kasvattaminen ja maantieteellinen laajentaminen

Määrällisen kohtaamisen toiminnalliset tavoitteet rahoituskaudelle 2018/2019

- Ko. toiminnan saattaminen vapaaehtoistoiminnaksi 2018/2019 rahoituskauden aikana
- Ko. toiminnan saattaminen taloudellisesti itsenäiseksi
- Ko. toiminnan saattaminen vakituiseksi osaksi Raittiuden Ystävät ry:n vuotuista toimintaa

Martti Vastamäki	Marko Kailasmaa	Pekka Korhonen
Raittiuden Ystävät ry:n	Raittiuden Ystävät ry:n	PäihteetönPää
puheenjohtaja	toiminnanjohtaja	-projektipäällikkö